

Міністерство освіти і науки України
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА

Навчально-науковий інститут бізнесу і менеджменту
Кафедра обліку та аудиту

Ткаченко Юлія Анатоліївна

Реферат
кваліфікаційної роботи
на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр»

ОБЛІК ТА АУДИТ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ І
ЗАМОВНИКАМИ (ЗА ДАНИМИ ПРАТ «XXX»)

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
(освітня програма «Облік і аудит»)

Науковий керівник: доктор
економічних наук, професор
Зайцев Юрій Олександрович

Харків – 2020

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасних умовах питання обліку та аудиту дебіторської заборгованості є досить важливим для вітчизняних підприємств, оскільки часто контрагенти невідповідально ставляться до виконання платіжних зобов'язань перед своїми партнерами. Проблема неплатежів зумовлює актуальність дослідження обліку та аудиту дебіторської заборгованості для вітчизняних підприємств. Фінансова стабільність будь-якого підприємства значною мірою залежить від ефективності системи розрахунків з дебіторами. Наявність дебіторської заборгованості призводить до вилучення коштів з обороту, що перешкоджає успішній діяльності будь-якого підприємства. Ситуація погіршується ще й незадовільною організацією обліку та внутрішнього контролю за виконанням договірних зобов'язань. За таких умов керівництву досить складно прийняти раціональні управлінські рішення.

Концептуальні основи й проблеми обліку та аудиту розрахунків з покупцями і замовниками розглядають у наукових працях вітчизняні вчені-економісти: Т.Г. Маренич, Ф.Ф. Бутинець, В.М. Пархоменко, Л.І. Бабій, В.С. Белозерцев, М.Д. Білик, Т.В. Давидюк, О.В. Доброволька, Т.С. Єдинак, К. Єрохін, Н.В. Карчова, О.І. Лінник, О.Г. Лищенко, М.М. Накшерська, В.В. Шепелевич та інші. Враховуючи здобутки науковців з обліку та аудиту дебіторської заборгованості, в умовах постійної нестабільності економіки та перебування підприємств у кризовому стані деякі питання залишаються недостатньо досліджені. Вищевикладеним і визначається актуальність та своєчасність обраної теми дослідження, формування її мети та завдань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами. Кваліфікаційна робота здійснювалась відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри обліку та аудиту Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка за темою «Формування напрямів та механізмів підвищення ефективності агропромислового виробництва в умовах глобалізації», державний реєстраційний номер 0116U007411, згідно якої автором виконано опрацювання заходів з удосконалення обліку та аудиту розрахунків за виплатами працівникам на сільськогосподарських підприємствах.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження особливостей ведення обліку та аудиту розрахунків з покупцями і замовниками в

ПрАТ «XXX» , розробка теоретичних і практичних рекомендацій щодо їх удосконалення.

Мета дослідження обумовила постановку і шляхи вирішення наступних **завдань**:

- розкрити загальні положення визнання, оцінки та класифікації дебіторської заборгованості;

- охарактеризувати зміст, принципи і форми безготівкових розрахунків;

- визначити сутність, мету та завдання аудиту;

- узагальнити інформаційне забезпечення аудиту розрахунків з покупцями і змовниками;

- проаналізувати основні показники фінансового стану в ПрАТ «XXX» ;

- охарактеризувати первинний, аналітичний і синтетичний облік розрахунків з покупцями і замовниками в ПрАТ «XXX» ;

- розкрити методику проведення аудиту розрахунків з покупцями і замовниками та порядок оформлення підсумкової документації за результатами аудиту;

- розробити рекомендації щодо удосконалення обліку та аудиту розрахунків з покупцями і замовниками.

Об'єктом дослідження є господарські операції з обліку розрахунків з покупцями і замовниками в сільськогосподарських підприємствах.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні й організаційні аспекти ведення обліку та проведення аудиту розрахунків з покупцями і замовниками.

Методи дослідження включають діалектичний метод пізнання та системний підхід. При дослідженні теоретичних засад обліку та аудиту розрахунків з покупцями і замовниками використовувалися прийоми абстрактно-логічного методу (аналіз і синтез, індукція та дедукція, аналогія і зіставлення). В аналітичних дослідженнях застосовувалися методи порівняння, графічного зображення , табличного подання, групування.

Інформаційною базою, що використана при виконанні дослідження, стали чинні законодавчі акти, дані фінансової та статистичної звітності ПрАТ «XXX» , дані первинного, синтетичного та аналітичного обліку підприємства.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробленні практичних рекомендацій щодо вдосконалення обліку та аудиту розрахунків з покупцями і

змовниками. Результати дослідження, які містять наукову новизну, є такими:

- запропоновано до рахунку 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» ввести додаткові субрахунки;

- удосконалено методику аудиту дебіторської заборгованості за рахунок включення в програму блоку аналізу дебіторської заборгованості;

- набуло подальшого розвитку теоретичні засади формування політики управління дебіторською заборгованістю через уточнення функцій відділу контролю (особи) за дебіторською заборгованістю на підприємстві.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота є самостійно виконаною роботою. Наукові розробки, узагальнення, практичні пропозиції та висновки, що містяться у кваліфікаційній роботі та виносяться на захист, одержані автором особисто.

Практичне значення отриманих результатів дослідження. Кваліфікаційна робота виконана на замовлення ПрАТ «ХХХ». Висновки та пропозиції, одержані в процесі дослідження, спрямовані на удосконалення обліку та аудиту розрахунків з покупцями і замовниками, мають практичне значення для підприємств.

Апробація матеріалів кваліфікаційної роботи. Основні результати кваліфікаційної роботи обговорювалися на конференціях: II Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції, присвяченій 90-річчю з дня заснування Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка «Перспективи розвитку обліку, контролю та фінансів в умовах інтеграційних і глобалізаційних процесів» (м. Харків, ХНТУСГ, 30 жовтня 2020 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку економіки, фінансів, обліку та права» (м. Полтава, 21 листопада 2020 р.).

Публікації. Основні положення та результати дослідження опубліковано у 3 наукових працях загальним обсягом 0,56 д.а.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій, списку літератури та додатків. Вона виконана на 115 сторінках комп'ютерного тексту, містить 13 таблиць та 6 рисунків. Список використаних джерел налічує 100 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У *першому розділі* «Загальні положення обліку та аудиту розрахунків з покупцями і замовниками» розглянуто: визначення, визнання, оцінку та класифікацію дебіторської заборгованості; зміст і принципи безготівкових розрахунків; форми безготівкових розрахунків; сутність, мету та завдання аудиту; інформаційне забезпечення аудиту розрахунків з покупцями і замовниками.

У *другому розділі* «Стан обліку та аудиту розрахунків з покупцями і замовниками» розкрито: організаційно-економічну характеристику підприємства; економічний зміст розрахунків з покупцями і замовниками та завдання їх обліку; первинний, синтетичний і аналітичний облік розрахунків з покупцями і замовниками; облік резерву сумнівних боргів; методику проведення аудиту розрахунків з покупцями і замовниками; порядок оформлення підсумкової документації за результатами аудиту розрахунків з покупцями і замовниками.

У *третьому розділі* «Удосконалення обліку та аудиту розрахунків з покупцями і замовниками» розглянуто: удосконалення обліку розрахунків з покупцями і замовниками при діючій формі обліку; організацію обліку розрахунків з покупцями і замовниками при автоматизованій формі обліку; аудит в умовах застосування комп'ютерних технологій.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі розглянуто теоретико-методичні положення та запропоновано практичні рекомендації щодо удосконалення обліку та аудиту розрахунків з покупцями і замовниками в сільськогосподарських підприємствах. Висновки і пропозиції, сформовані на основі результатів дослідження, полягають у наступному:

1. Рациональна організація обліку та аудиту розрахунків з покупцями і замовниками має стратегічне значення для підприємств. Результати цього процесу безпосередньо впливають на фінансову стійкість, базу оподаткування підприємств, виконання плану доходів та витрат і, як наслідок, на досягнення пріоритетних цілей розвитку в умовах ринку та забезпечення конкурентоспроможності, прибутковості господарської діяльності.

2. Проведено оцінку основних економічних та фінансових показників ПрАТ «Балаклійське ХПП». В 2019 році підприємство спеціалізувалося на вирощуванні соняшника та зернових культур, питома вага яких в структурі товарної продукції склала відповідно 32,95 % та 26,25 %, а також на виробництві продукції борошномельно-круп'яної промисловості, питома вага якої в структурі товарної продукції склала 23,29 %. Валова продукція в постійних цінах в 2019 році в порівнянні з 2017 роком зменшилася на 2,1 % і склала 53816,2 тис. грн., товарна продукція за аналогічний період – зменшилася на 19,2 % і склала 119246,0 тис. грн. Площа сільськогосподарських угідь за 2017-2019 роки зменшилася на 20,3 % і склала 4790,3 га.

3. ПрАТ «XXX» неліквідне та неплатоспроможне підприємство, так як всі показники не відповідають значенням, що рекомендуються. Підприємство не має достатньо оборотних активів для погашення своїх поточних зобов'язань.

4. Оборотність активів (коефіцієнт ресурсовіддачі) в ПрАТ «XXX» в 2019 році склав 0,43, що на 0,15 менше, ніж в 2017 році. Фондовіддача в 2019 р. складає 1,49, що на 0,14 менше в порівнянні з 2017 роком.

5. В 2019 році ПрАТ «XXX» отримало збиток від реалізації продукції в розмірі – 7903,0 тис. грн. При цьому рівень збитковості реалізованої продукції склав 6,6 %. Збитковість витрат на реалізацію продукції (збитковість підприємства) в 2019 році склала 6,2%. Такі зміни характеризують зниження ефективності діяльності підприємства.

6. Документальним відображенням формування облікової політики є Наказ про облікову політику. Для ведення бухгалтерського обліку в ПрАТ «XXX» створено бухгалтерську службу. Для зручності ведення облікового процесу на підприємстві використовується автоматизована форма обліку на основі програми «1С: Бухгалтерія 7.7». Це забезпечує високий рівень організації праці бухгалтерів; підвищує оперативність, точність та аналітичність облікової інформації; сприяє прискоренню документообігу та складання звітності.

6. Визначено, що взаємовідносини ПрАТ «XXX» з покупцями пов'язані з укладанням договорів купівлі-продажу своєї продукції (товарів), підяду на виконання робіт (надання послуг). Підставою для бухгалтерського обліку господарських операцій є первинні документи, які фіксують факти здійснення господарських операцій. Вони повинні бути складені під час здійснення господарської операції, а якщо це неможливо – безпосередньо після її закінчення (накладна, рахунок-

фактура, товарно-транспортна-накладна та ін.). В ПрАТ «XXX» до рахунку 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» відкрито субрахунок 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» та субрахунок 362 «Розрахунки з іноземними покупцями». Резерв сумнівних боргів на підприємстві не створюється, що є порушенням правил ведення бухгалтерського обліку.

7. Взаємозвірки з покупцями і замовниками в ПрАТ «XXX» проводяться два рази на рік: після першого півріччя і в кінці року. З метою посилення контролю за обліком розрахунків та своєчасним погашенням дебіторської заборгованості з покупцями і замовниками запропоновано щомісячно здійснювати взаємоперевірки стану розрахунків з покупцями і замовниками.

8. Обґрунтовано, що аудит забезпечує встановлення правильності ведення розрахунків з покупцями і замовниками за отримані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи й надані послуги. Відповідно до мети, завданнями аудиту розрахунків з покупцями і замовниками є: перевірка наявності та правильності оформлення первинних документів; встановлення реальності дебіторської заборгованості та простроченої заборгованості; оцінка синтетичного та аналітичного обліку розрахунків з покупцями і замовниками; перевірка правильності розрахунків за дебіторською заборгованістю; перевірка правильності оцінки дебіторської заборгованості та розрахунку величини резерву сумнівних боргів; перевірка належної класифікації дебіторської заборгованості і розкриття необхідної інформації в «Примітках до фінансової звітності»; оцінка стану внутрішнього контролю дебіторської заборгованості. В ПрАТ «XXX» зовнішній аудит за досліджуваний період не проводився.

9. Важливим напрямком в управлінні дебіторською заборгованістю, що спрямований на її зменшення, є підвищення рівня контролю за нею шляхом впровадження на підприємствах спеціальних відділів або підрозділів, які безпосередньо відповідають за стан дебіторської заборгованості у процесі діяльності підприємств. Рекомендовано ПрАТ «XXX» виділити особу, на яку будуть покладені основні завдання щодо контролю та управління дебіторською заборгованістю. Запропоновано до основних функцій відділу контролю (особи) за дебіторською заборгованістю на підприємстві додати проведення аналізу потенційних покупців та замовників стосовно їх платоспроможності та надійності. Обґрунтовано, що досягнення повноти та комплексності процесу вдосконалення управління

дебіторською заборгованістю можливе лише при постійній перевірці наявних та потенційних клієнтів, їх диверсифікації, чіткого планування можливої наявності заборгованості та її безперервного моніторингу, а також за допомогою використання відповідних форм рефінансування (факторинг, спонтанне рефінансування, ведення обліку векселів) дебіторської заборгованості.

10. Вважаємо за необхідне ввести в П(С)БО 10 певні критерії сумнівності заборгованості дебіторів: порушення справи про банкрутство; наявність претензій з боку інших контрагентів або держави; прострочення сплати боргу на n днів; ухилення дебіторів від спроб фіксування графіків погашення заборгованості.

11. Запропоновано таке трактування наступних понять: покупець – це суб'єкт договірних відносин, який зобов'язується виконати укладений у письмовій формі контракт з придбання певних активів. Термін «придбання» означатиме, що за вказані активи можуть бути як сплачені грошові кошти, так і поставлені на обмін інші активи; замовник – це суб'єкт договірних відносин, який попередньо здійснює замовлення послуг чи робіт, укладає письмовий контракт на їх виконання, здійснює контроль за виконанням замовлення і набуває права власності на послуги чи роботи на умовах, прописаних в контракті. Доповнено рахунок 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» додатковими субрахунками: 365 «Розрахунки з вітчизняними замовниками» та 366 «Розрахунки з іноземними замовниками», що дозволить підвищити рівень аналітичності у розрахунках з дебіторами, розмежувати передачу права власності на продукцію і моменти закінчення зобов'язань щодо надання послуг замовникам.

13. Встановлено, що якісною характеристикою аудиту є врахування особливостей господарської діяльності кожного окремого покупця, замовника, виявлення різноманітних факторів, що мають вплив на аудиторський висновок. З цією метою доцільно застосовувати розширений спектр аудиторських процедур, зокрема аналітичних. Запропоновано удосконалення методики аудиту дебіторської заборгованості за рахунок включення в програму блоку аналізу дебіторської заборгованості. Основним показниками для аналізу дебіторської заборгованості мають бути: оборотність дебіторської заборгованості, період погашення дебіторської заборгованості, середній період інкасації дебіторської заборгованості, коефіцієнт ефективності інвестування засобів в дебіторську заборгованість та інші.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

1. Ткаченко Ю.А., Остапенко Ю.І., Шипілова О.А. Інноваційні методи удосконалення документообігу на підприємстві. *Вісник студентського наукового товариства навчально-наукового інституту бізнесу і менеджменту Харківського національного технічного університету сільського господарства*: збірник наукових праць. Харків: ХНТУСГ, 2020, № 2. С. 69-72.

2. Ткаченко Ю.А., Селегей О.П. Сучасні проблеми розвитку аудиторської діяльності в Україні. *Перспективи розвитку обліку, контролю та фінансів в умовах інтеграційних і глобалізаційних процесів*: матеріали II Міжнародної наук.-практ. інтернет-конф., присвяченої 90-річчю з дня заснування Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка, 30 жовтня 2020 року / редкол.: Т.Г. Маренич [та ін.]; ХНТУСГ. Х.: «Стильна типографія», 2020. С. 169-173.

3. Ткаченко Ю.А., Бірченко Н.О. Вимоги до змісту облікової політики щодо обліку резерву сумнівних боргів. *Сучасні тенденції розвитку економіки, фінансів, обліку та права*: збірник тез доповідей міжнародної наук.-практ. конф. (Полтава, 21 листопада 2020 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2020. С.С. 59-61.

АНОТАЦІЯ

Ткаченко Ю.А. Облік та аудит розрахунків з покупцями і замовниками (за даними ПрАТ «ХХХ»). – На правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеню вищої освіти «Магістр» за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування». – Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка, Харків, 2020 р.

Кваліфікаційну роботу присвячено обґрунтуванню та розробці теоретичних і практичних рекомендацій щодо удосконалення обліку та аудиту розрахунків з покупцями і замовниками.

Дебіторська заборгованість разом з виробничими запасами складає значну частку в структурі активу балансу підприємств. Ефективна організація обліку та аудиту розрахунків з покупцями і замовниками дозволяє підвищити платоспроможність підприємства, збільшити оборотність його активів. Розгляд даного питання є на часі,

оскільки в умовах постійної нестабільності економіки та перебування у кризовому стані підприємства все частіше зіштовхуються з виникненням простроченої дебіторської заборгованості, що призводить до кризи неплатежів.

У роботі розглянуто теоретичні засади обліку та аудиту розрахунків з покупцями і замовниками. Проаналізовано динаміку ефективності виробничо-господарської діяльності та фінансового стану ПрАТ «ХХХ». Досліджено стан обліку та аудиту розрахунків з покупцями і замовниками в ПрАТ «ХХХ» та наведені перспективні напрями їх покращення.

Встановлено, що важливим напрямком в управлінні дебіторською заборгованістю, що спрямований на її зменшення, є підвищення рівня контролю за нею шляхом впровадження на підприємстві спеціальних відділів (особи), які безпосередньо відповідають за стан дебіторської заборгованості у процесі усього циклу його діяльності. Запропоновано до основних функцій відділу контролю (особи) за дебіторською заборгованістю на підприємстві додати проведення аналізу потенційних покупців та замовників стосовно їх платоспроможності та надійності.

Виявлено відсутність взаємозв'язків між П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» та П(С)БО 13 «Фінансові інструменти», в яких розкриваються питання визнання та оцінки дебіторської заборгованості. Запропоновано доповнити П(С)БО 10 абзацом, в якому вказати, що поточна дебіторська заборгованість є фінансовим активом, який створений підприємством шляхом надання безпосередньо дебіторові продукції, товарів, робіт, послуг, який обумовлює право отримання від нього грошових коштів або інших фінансових активів. В П(С)БО 13 необхідно додати текст такого змісту: «Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи і послуги оцінюється за вимогами П(С)БО 10».

Визначення величини резерву сумнівних боргів за методом застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості рекомендується здійснювати з урахуванням певних критеріїв сумнівності заборгованості дебіторів: порушення справи про банкрутство; наявність претензій з боку інших контрагентів або держави; прострочення сплати боргу на n днів; ухилення дебіторів від спроб фіксування графіків погашення заборгованості.

Встановлено, що в нормативних документах, які регулюють ведення бухгалтерського обліку, зокрема, в П(С)БО, відсутні визначення термінів «покупець» та «замовник». Удосконалено сутність

термінів «покупець» - як суб'єкта договірних відносин, який зобов'язується виконати укладений у письмовій формі контракт з придбання певних активів; «замовник» – як суб'єкта договірних відносин, який попередньо здійснює замовлення послуг чи робіт, укладає письмовий контракт на їх виконання, здійснює контроль за виконанням замовлення і набуває права власності на послуги чи роботи на умовах, прописаних в контракті. Запропоновано до рахунку 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» ввести додаткові субрахунки: 365 «Розрахунки з вітчизняними замовниками» та 366 «Розрахунки з іноземними замовниками», що дозволить підвищити рівень аналітичності у розрахунках з дебіторами, розмежувати передачу права власності на продукцію і моменти закінчення зобов'язань щодо надання послуг замовникам.

Доповнено програму аудиту розрахунків з покупцями і замовниками блоком аналізу дебіторської заборгованості за відповідними показниками.

Ключові слова: облік, аудит, дебіторська заборгованість, розрахунки, покупці, замовники.

SUMMARY

Tkachenko Yu. Accounting and audit of calculation between buyers and customers (according to the data of PJSC «XXX»). – Manuscript.

Qualification work for the Master's degree in specialty 071 «Accounting and taxation». – Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture, Kharkiv, 2020.

Qualification work is devoted to substantiation and development of theoretical and practical recommendations on improvement of the account and audit of calculations with buyers and customers..

Receivable and production stock are the appreciable part at the enterprise balance assets structure. The effective organization accounting and audit of calculation between buyers and customers gives a possibility to increase an enterprise solvency and assets turnover.

Consideration this question is actual nowadays, particularity at the condition of instability economics, when enterprises has an overdue receivables, which leads to a non-payment crisis.

The paper considers theoretical aspects of accounting and audit calculation between buyers and customers. The dynamics of effectiveness of production and economical activity and financial statement of of PJSC

«XXX» have been analyzed. Statement of accounting and audit of calculation between buyers and customers have been explored and the perspective ways of their improvement have been proposed.

The main direction at receivable management, which is aimed to its reducing, is an increasing of control level by inculcation special department (person), which is responsibility for receivable at the activity process. Author proposes to the main control functions of department (person) for receivable to add analyze of potential buyers and customers according to their solvency and reliability.

The author shows a discrepancy between S(S)A 10 «Receivable» and S(S)A 13 «Financial instrument», where reveals determination questions and receivable estimation. Also author proposes to S(S)A 10 to add paragraph, where indicate that receivable is financial asset, which has been created by providing products, goods, works and services to debtor and stipulated the right of receiving cash and other financial assets. On author point of view is necessary to S(S)A 13 to add the following text: «Receivable for products, goods, work and services should estimate according to requirements of S(S)A 10».

The dept impeach magnitude determination by applying method of absolute sum of impeach receivable recommends to calculate according to such criteria: the bankruptcy prosecution; presence of other contractors or state; exceeding of the time of dept payment; evasion of receivable payment graphics fixation attempts.

At this thesis have been determinate that normative documents, which are regulate the accounting, particularity, S(S)A there isn't the determination such definitions «buyers» and «customers». Author is improve the essence of definition «buyer» – as a subject of contractual relation, which has to fulfillment contract buying assets; «customers» – is a subject of contractual relation, which orders service or work, concluding contract, making control of fulfillment contract and getting property wright. Also have been proposed to account 36 «Calculation between buyers and customers» to add subtotal 365 «Calculation with domestics customers» and 366 «Calculation with foreign customers». It gives possibility to increasing the analyticity level at calculations with debtors, to difference the term of the fulfillment undertaking.

Key words: accounting, audit, receivable, calculations, buyers, customers.